

AKTÜEL YAŞAMDAKİ İZDÜŞÜMÜ ve ZİHİNSEL ARKA PLANI BAĞLAMINDA İSLÂM KARŞITI ve İSLAMOFOBİK TAVRIN TAHLİLİ

Mücahit YÜKSEL*

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 02 Kasım 2022, **Kabul Tarihi:** 02 Mart 2023, **Yayın Tarihi:** 31 Mart 2023, **Atf:** Yüksel, Mücahit. "Aktüel Yaşamdaki İzdüşümü Ve Zihinsel Arka Planı Bağlamında İslâm Karşıtı Ve İslamofobik Tavrın Tahlihi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 23/1 (Mart 2023): 81-101.

<https://doi.org/10.33415/Daad.1198130>

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 02 November 2022, **Accepted:** 02 March 2023, **Published:** 31 March 2023, **Cite as:** Yüksel, Mücahit. "Analysis Of Anti-Islamic And Islamophobic Attitudes In The Context Of The Projection And Mental Background In Actual Life". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 23/1 (March 2023): 81-101.

<https://doi.org/10.33415/Daad.1198130>

Öz

İslâm dünyası, aktüel hayatta 11 Eylül saldırılarıyla birlikte yoğunlaşan olumsuz bir tavırla karşılaşmaya başladı. Bunu biraz daha geriye götürenler, süreci Haçlı savaşlarına kadar götürmektedirler. Bu kapsamda Batı dünyasının Müslümanlara karşı hoşgörüsüz ve düşmanca denilebilecek muamelelerine şahit olunmuştur. İslâm'a ve Müslümanlara karşı gösterilen bu tavrı temelde iki şekilde görmek mümkündür: Bilinçli bir şekilde yapılan İslâm karşıtlığı ve önde gelen kişi ve kurumların etkisinde gelişen İslamofobi. Batı dünyasının bu tavrı, aktüel alanda farklı sebeplerle yorumlanmaya çalışılsa da yaşanan olayların aslında bir zihin dünyasının yansıması olduğu görülmektedir. Dolayısıyla olayı, dar çerçevede ve sadece güncel boyutuyla ele almak yerine, zihinsel arka planıyla birlikte değerlendirmek bizlere geniş bir perspektif kazandıracaktır. Bu makale, İslâm dünyasına karşı geliştirilen İslamofobik tavrın aktüel yansımalarını ve bunun arkasında yatan zihin dünyasını ele almaktadır. Bu kapsamda peygamberler tarihinden de örnek olaylar sunularak olayın geniş çerçevesi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Konunun özelliğine uygun olarak çalışmada, betimleme, hikâye ve analiz yöntemleri kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, İslamofobi, İslâm Karşıtlığı, Din, Batı Dünyası.

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi/Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, my_ksl_42@hotmail.com, Orcid no: 0000-0003-2958-7813

Analysis Of Anti-Islamic And Islamophobic Attitudes In The Context Of The Projection And Mental Background In Actual Life

Extended Abstract

The concept of Islamophobia is a naming that does not represent many details and causes misinterpretation of the situation. Because Islamophobia expresses societies' attitudes against Islam, such as fear, hatred, shame and insult. The most important factor in developing these feelings is the prejudices produced through institutions such as family, social environment, education and media, in which Western people find themselves since birth. Anti-Islamism, on the other hand, expresses a state of conscious hostility based on an ideology and a political attitude.

Western media and orientalist act in a coordinated manner to reinforce Islamophobic feelings in society and try to associate somehow all kinds of adverse events that will cause society's dislike of the religion of Islam. As a matter of fact, media-orientalism cooperation, which wants to imprint the concept of "Islamic terrorism" in minds by associating an incident of violence perpetrated by people with or alleged Muslim identity with Islam, presents Muslims, whom it describes as fundamentalists, as a bogeyman to the world.

The history of Islam is not the history of the religion that started with the invitation of Muhammad, but the history of the religion that all the prophets invited from Adam onwards. For this reason, we believe that searching the mental background of the anti-Islam and Islamophobic attitude in the course of the reactions to all the prophets sent since the first prophet. Thus their invitations will offer us a more holistic perspective.

Allah has sent many prophets to teach His servants His messages and remind them when they forget. As the Qur'an confirms, a prominent elite class in every era has taken a stand against the invitation they saw that contradicted their interests. In order to support their anti-Islamic attitudes with the Islamophobic attitude of the public, they tried to portray the prophets, their invitations and the believers who followed them as corrupt and malevolent bad people through various perception studies they developed. As a matter of fact, Hud was accused of lying. Before that, when Noah invited his people, the leading people accused him of being astray. Shu'ayb also received a similar reaction from the arrogant group of his people and was threatened with being expelled from their homeland along with those who believed in him if he did not convert to their religion. Likewise, when Moses invited Pharaoh and the people, the leading people tried to create prejudice against him in the eyes of the people by accusing him of magic. The last prophet Muhammad was also exposed to the same reactions and was accused of being a poet, magician and soothsayer by the leading group of his people.

There is no principle in Islam's attitude towards non-Muslims that will lead to Islamophobia. Because Islam is a religion that prioritizes peace. The religion of Islam has never approved a practice such as the forced Islamization of non-Muslims. He adopted the struggle with dialogue and wisdom as a principle. The Medina Document is the best practice for this. As a matter of fact, with this constitution, freedom of belief and social rights were granted to non-Muslims.

The adventure of humanity is a process that begins with Adam and continues until the end of the world. Even though times, places, people and events change in this process, what never changes is the struggle between good and evil, right and wrong. The ability of people to evaluate the events well and to make healthy inferences in the times they live depends on a good reading of the relationship between the events in the actual life they witness and the unchanging and always valid general rules of Allah called Sunnatullah. In other words, when

they understand where the small picture they witness is placed in the big picture, they can evaluate the events more broadly. Because although new developments, events and concepts are encountered over time all of these are the reflections of mental attitudes in the human process at that moment.

As a result, the concept of Islamophobia, which emerged as a concept of the modern and post-modern era, reflects the reality mentioned above in terms of its mental background. However, it is new in terms of discourse. For this reason, it will give us a more consistent perspective to evaluate the current anti-Islam and Islamophobic attitudes in the elite segment who are worried about their interests in the adventure of humanity and the public opinion center exposed to their perception.

Keywords: Islamic History, Islamophobia, Anti-Islam, Religion, Western World.

Giriş

Modern ve post modern dünyanın bir kavramı olarak sonradan ortaya çıkan İslamofobi, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İkiz Kuleler'e düzenlenen 11 Eylül saldırılarıyla birlikte gündeme gelmiş bir olgudur. "Bir şeye karşı duyulan olağan dışı korku" anlamındaki "fobi" kelimesinin "İslâm" ile birleştirilmesiyle birlikte ortaya çıkan bu kavram, aslında realiteyi tam olarak yansıtmamaktadır. Zira İslâm dininin olumsuz bir rolü olmadan, kişilerin kendilerinden kaynaklanan mantık dışı korku anlamını çağrıştıran kelime, realitede İslâm'a yüklenen olumsuz imaj sebebiyle, İslâm'dan kaynaklanan olumsuzluklara karşı duyulan masum tepkiler şeklinde işlenmeye çalışılmaktadır. Burada yapılması gereken, "İslâm korkusu/İslamofobi" ile "İslâm karşıtlığı/anti-İslamizm" kavramları arasında doğru bir ayırım yapmaktır.

Amerika Birleşik Devletleri ve Batı dünyasının, ben merkezli bir anlayışla kendileri gibi düşünmeyen, inanmayan ve yaşamayanları ötekileştirmesi olayı, güncel anlamda İslâm karşıtlığı ve İslamofobik tavrın en önemli sebepleri arasındadır. Bir şeyi değerlendirirken kişiler, olaylar ve fikirler ölçeğinde perspektifler ortaya çıkabilmektedir. Kuşkusuz ki bunlar içerisinde en sağlıklı ve geniş ölçekte malumat sunan yöntem, fikirler penceresinden olaya bakmaktır. Bu bağlamda İslamofobi kelimesini ele alırken de onun, kavram olarak yeni olmakla birlikte ihtiva ettiği fikir açısından insanlık tarihiyle eş zamanlı olduğunu göz ardı etmemek gerektiği kanaatindeyiz. Bu sebeple çalışmamız, olayı hem güncel yaşamda görülen aktüel boyutuyla hem de büyük resmin görülmesine katkı sunacak zihinsel arka planıyla birlikte sunmayı hedeflemektedir.

İslamofobi konusunu ele alan birçok akademik çalışma mevcuttur. Çok geniş bir literatüre sahip olan bu konuda özellikle bazı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda; Nathan Lean¹, İbrahim

¹ Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, çev. İbrahim Yılmaz (Ankara: DİB Yayınları, 2019).

Kalın ve John Esposito², Gilles Kepel³, Samuel P. Huntington⁴ ve Fatma Kurt Sarıaslan⁵ gibi isimlerin çalışmalarıyla birlikte geniş bir makale yelpazesi göze çarpmaktadır. Bu çalışmalar, değerli analizleri ihtiva etmekle birlikte genellikle olayı aktüel boyutuyla ele almaktadır. Bu çalışma ise, aktüel boyutu ve onun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacak olan zihinsel arka planı sunma gayretinin bir ürünüdür.

İslâm karşıtı ve İslamofobik tavırların, diğer peygamberlere karşı gösterilen tepkilere vardırılabilecek kadar geçmişle bağlantılı olarak ele alınması, ilk bakışta bir anakronizme düşme riskine işaret etse de sonuç itibariyle bunu söylemek mümkün değildir. Zira her ne kadar İslamofobi, kabuk itibariyle modern çağın bir kavramı olarak ortaya çıkmış olsa da özünde ihtiva ettiği “İslâm korkusu” anlamı itibariyle diğer peygamberlerin dönemine kadar götürülmeye müsaittir. Nitekim bu çalışma, sadece aktüel bir değerlendirmeye sınırlı kalmayıp, bir zihni çözümlemeyi de içermektedir.

1. İslam Karşıtlığının ve İslamofobi'nin Aktüel Yaşamdaki İzdüşümü

İslamofobi genel anlamda Müslümanlara karşı bir ön yargının sonucu olarak medyada ve sosyal hayatta gösterilen her türlü olumsuz tavrı için kullanılan bir kelimedir. Ancak Giriş bölümünde zikredildiği üzere bu, birçok detayı temsil etmeyen ve durumun yanlış yorumlanmasına sebep olan bir adlandırmadır. Zira İslamofobi, toplumların İslâm karşısındaki korku, nefret, ayıplama ve tahkir gibi tavırlarını ifade etmektedir. Bu duyguların gelişmesindeki en önemli etken ise Batılı insanın kendisini doğumundan itibaren içinde bulunduğu aile, sosyal çevre, eğitim ve medya gibi kurumlar vasıtasıyla üretilen ön yargılardır. İslâm karşıtlığı ise temelinde ideolojinin ve politik bir tavrın bulunduğu bilinçli bir düşmanlık halini ifade etmektedir.⁶ Dolayısıyla ortada bir algılarla yönlendirilen ve bunun neticesinde İslâm'a karşı olumsuz duygular içerisinde olan Batılı kamuoyu, bir de onları medya ve bilimsel yayınlarla yönlendirmeye çalışan İslâm karşıtı elit kesim bulunmaktadır. Bu noktada, söz konusu elit kesimin algı çalışmalarında takip ettikleri yöntemin önemi ortaya çıkmaktadır.

² İbrahim Kalın - John Esposito, *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020).

³ Gilles Kepel, *Allah'ın Batısında*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Metis Yayınları, 1995).

⁴ Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması*, ed. Murat Yılmaz (İstanbul: Vadi Yayınları, 2014).

⁵ Fatma Kurt Sarıaslan, *İslamofobi* (İstanbul: Onto Yayınları, 2018).

⁶ Kadir Canatan, “İslamofobinin Tarihsel ve Güncel Görünümleri”, *İslamofobi ve Batıda Yükselen Irkçılık*, ed. Sema Yiğit (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 15.

Kamuoyunun yönlendirilmesi hususunda medyanın önemine vurgu yapan Edward W. Said, şu örneği dikkatlere sunmaktadır:

*“1980 yazında Amerikalıların dikkatini alternatif enerji kaynaklarına çekmek isteyen New York Bölgesi Elektrik Şirketi Consolidated Edison (Con Ed), bu amaçla hazırladığı reklamda Kaddafi, Humeyni, Arafat, Hafız Esat ve Cüppeli Araplar gibi petrol ve İslâm ile alakalı şekilde gösterilen kişileri, ‘Bu adamlar, Amerikan petrol kaynaklarını kontrol altında tutuyor’ sloganıyla izleyenlerde kin duygusu ortaya çıkaracak şekilde takdim etmekteydi. Bu reklam, hem Batı’daki İslâm algısını hem de İslâm imajını nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır.”*⁷

Batı medyası, toplumda İslamofobik duyguları pekiştirmek amacıyla koordine bir şekilde hareket etmekte ve toplumun antipatisine sebep olacak her türden olumsuz olayı, bir şekilde İslâm dini ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır. Aslında bu koordine faaliyet sadece medya dünyasının kendi içerisinde değil, bilimsel faaliyet yürüten entelektüel çevreyle de birlikte yürütülmektedir. Nitekim Batı’nın, İslâm’a dair olumsuz ön yargı oluşturma çalışmasında entelektüel propaganda alanını yürüten oryantalistlerin çoğunun çalışmalarında İslâm’ı bir şiddet dini, Müslümanları da geçmişte eli kılıçlı ganimet düşkünü insanlar şimdi ise eli silahlı teröristler gibi gösterme gayreti göze çarpmaktadır. Müslüman kimliği olan ya da öyle olduğu iddia edilen kişiler tarafından gerçekleştirilen bir şiddet olayını İslâm ile ilişkilendirmek suretiyle “İslâmî terör” kavramını zihinlere kazımak isteyen medya-oryantalizm işbirliği fundamentalist olarak nitelediği Müslümanları âdeta dünyaya bir öcü olarak takdim etmektedir. Buna dair birçok örnek vermek mümkündür. Nitekim oryantalizmin önemli simalarından olan Montgomery Watt, Hıristiyan dünyasındaki İslâm algısını şu başlıklarda özetlemiştir: İslâmiyet; bâtıldır, şiddet ve kılıç dinidir, nefse düşkünlüğü öğretir. Ayrıca Muhammed, İsâ’nın zıddıdır.⁸ Watt, *İslâmî Hareketler ve Modernlik* adlı kitabını yazış amacını açıklarken de şu ifadeye yer vermektedir:

*“Bu kitabın amacı açısından önemli olan ayırım bütünüyle geleneksel dünya görüşünü kabul eden ve onu olduğu gibi korumak isteyen Müslümanlarla bunun bazı bakımlardan düzeltilmeye ihtiyaç duyduğu görüşünü benimseyenler arasındaki ayırmadır. Birinci grup, fundamentalistlerdir.”*⁹

Görüldüğü üzere Watt, Batı/Hıristiyan dünyasının kabulleri

⁷ Edward W. Said, *Medyada İslâm*, çev. Aysun Babacan (İstanbul: Metis Yayınları, 2017), 75-76.

⁸ W. Montgomery Watt, *İslâm Avrupa’da* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989), 28-29.

⁹ W. Montgomery Watt, *İslâmî Hareketler ve Modernlik*, çev. Turan Koç (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016), 19.

karşısında kendi değerlerinden vazgeçmeyen ve Batılı değerlerin istediği yönde değişimi kabul etmeyen Müslümanları fundamentalist olarak değerlendirmektedir.

Watt'a göre biraz daha insafli görünmeye çalışan ancak bilinçaltındaki aykırı düşüncelerini gizleyemeyen Bernard Lewis ise şu tuhaf cümleyi kurmaktadır: “Müslümanların hepsi fundamentalist olmadığı gibi fundamentalistlerin hepsi de terörist değildir. Ancak günümüzdeki teröristlerin çoğu Müslüman’dır.”¹⁰

İslâm’ın, Batılı nazarında bir “kılıç dini” şeklinde algılandığını ve onların şuurlarında bu anlayışın yattığını ifade eden Buehler, söz konusu algının sebebini ise tarihte gerçekleşmiş olan İstanbul’un fethi başta olmak üzere 1683 yılındaki Viyana Kuşatması’na kadar süreçte yaşanan fetih faaliyetlerine bağlamaktadır.¹¹ Aslında burada da Batılı iktidarlar tarafından geliştirilmiş resmî tarih söyleminin etkisi açıkça görülmektedir.

Gilles Kepel, İslamofobik ve İslâm karşıtı tavırların sebebi olarak biraz daha farklı bir noktaya temas etmektedir. Ona göre Batı dünyası, bireyin iç dünyasında yaşanan ve sosyal hayatta iddiası bulunmayan bir İslâm anlayışını makbul görürken, zamanla Müslümanlar arasında cihadı ön plana çıkarmaya başlayan grupların ortaya çıkma-ya başlamasıyla birlikte onlara bakış da olumsuz anlamda değişmeye başlamıştır.¹² Bu tespitin altyazısını şu şekilde okumak mümkündür: Batılıların menfaatine ve sömürüsüne ses çıkarmadıkça Müslümanlar makbul insanlardır; ancak kendi dinî değerlerinin peşinden gittiği ve zenginliklerinin sömürülmesine direndiği zaman ise teröristtir.

Batı/Hıristiyan dünyasının elitleri tarafından İslâm aleyhinde yürütülen algı çalışmaları, bekledikleri sonuçları vermiştir. Nitekim yapılan kamuoyu yoklamaları da bu realiteyi ortaya koymaktadır. Zira Gallup Dünya Kamuoyu Yoklaması’nda Amerikalı katılımcılara, İslâm dünyası ile ilgili en çok neyi takdir ettikleri sorgulandığında en sık verilen cevap %33 ile “hiçbir şey”, en sık verilen ikinci cevap %22 ile “bilmiyorum” olmuştur.¹³

İslâm karşıtlığı çalışmalarının neticesinde İslamofobik anlayışa sahip olan Batı kamuoyunun görmezden geldiği iki realite bulunmaktadır:

Birincisi: İslâm ve Müslümanlarla ilgili değerlendirilmelerde

¹⁰ Bernard Lewis, *İslâm’ın Krizi*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003), 119.

¹¹ Arthur F. Buehler, “İslamofobi: Batı’nın ‘Karanlık Tarafı’nın Bir Yansıması”, çev. Mehmet Atakay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [AÜİFD]* 55/1 (2014), 133-134.

¹² Gilles Kepel, *Cihat*, çev. Haldun Bayrı (İstanbul: Doğan Kitap, 2001), 11.

¹³ Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, 22.

yapılan çifte standart. Nitekim bir Batılı/Hıristiyan tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemini –Müslümanlara karşı bir kin duygusuyla işlense dahi- bireysel ve insanî bir hata olarak göstermeye çalışan Batı medyası, bir Müslüman tarafından işlenen ve çoğu kez dinî içerikli olmayan insanî hataları ise terörist Müslüman imajı vermeye çalışarak sunmaktadır.

İkincisi: Bir dinin müntesipleri tarafından işlenen suçlar, o dinin vaz ettiği ilkelerde teşvik edilmediği takdirde dine mal edilemez. Dinler, ortaya koydukları ilkelerle değerlendirilirler, müntesiplerinin ortaya koyduğu davranışlarla değil.

İslamofobinin sebepleri noktasında farklı görüşler ileri atılmıştır. Bu hususta en çok dillendirilen başlık, 11 Eylül saldırıları olmuştur. Bu teze göre 11 Eylül saldırıları ve ardından İslâm ülkelerinde yaşanan olaylar, Madrid ve Londra olayları İslamofobinin artmasında önemli etken olmuşlardır.¹⁴ Paris'teki Charlie Hebdo saldırısını da bu tez kapsamında değerlendirmek mümkündür.¹⁵

İslamofobinin sebeplerini biraz daha gerilerde arayan ama zihinsel arka plana tam olarak geçemeyen bir başka görüş ise onun sebeplerini Malazgirt zaferine kadar götürmektedir.¹⁶ Aslında bu da Batı'nın resmî tarih söylemiyle eğitilmiş kamuoyunda etki etmiş bir başlık olmakla birlikte temel sebebi ortaya koymaktan uzak gözükmektedir.

Aktüel boyutu aşır biraz daha zihinsel boyutuyla konuyu ele alan İbrahim Kalın, İslamofobinin, 11 Eylül ile gün yüzüne çıkmaya başlamakla birlikte bu olayla ortaya çıkmadığını ve asıl sebebin, Müslümanlarla Batı arasında daha eskilere dayanan problemli ilişkide aranması gerektiğini ifade etmektedir. Bu problemli ilişkinin temelini de modern dünyada, sekülerleşmeyi kurtuluşa götürecekteki güç olarak tanımlayan liberal siyasî sistemin dar çerçevesi olarak ifade etmektedir.¹⁷

İsmail Safi ise İslamofobinin en önemli sebeplerinden birinin

¹⁴ Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, 20; Canatan, "İslamofobinin Tarihsel ve Güncel Görünümleri", 21.

¹⁵ Paris'te özellikle Charlie Hebdo dergisine yönelik provokatif olaylar için bkz. İsmail Metin, "Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91-104.

¹⁶ Muhittin Ataman, "Batıdaki İslâm ve Türk Algısı: Tıkanan Batıda Yeniden Yükselen İrkçilik", *İslamofobi ve Batıda Yükselen İrkçilik*, ed. Sema Yiğit (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 65.

¹⁷ İbrahim Kalın, "İslamofobi ve Çokkültürlülüğün Sınırları", *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*, ed. İbrahim Kalın, John Esposito (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 39, 40.

ekonomik kaygılar olduğunu söylemektedir. Buna göre İslamofobi, Batılıların sömürü faaliyetlerini yürütebilmek için İslâm'ı bir tehdit ve korku unsuru olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Yıllardır Müslüman ülkeleri sömüren, ancak II. Dünya Savaşından sonra buraları terk etmek zorunda kalan Batılılar, sömürü düzenlerini yeniden pekiştirmek için “İslâmî terör” gibi söylemlerle Müslüman ülkeleri âdeta terör yuvası gibi gösterme gayretinde olmuşlardır. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak, Afganistan ve Suriye'ye girişini meşru gösterme çabasındaki argümanı da bu olmuştur. Terörle mücadele ve “demokrasiyi getirme” iddiası dünya ve Batı kamuoyunu iknada önemli bir söylem olmuştur.¹⁸

Huntington ise farklı bir bakışı ortaya koymakta ve konuyu soğuk savaş sonrası dönemde kurulmak istenen yeni düzen ile açıklamaktadır. Ona göre; soğuk savaşın ardından dünya kültürel ölçekte yeni bir çatışma süreci yaşayacaktır. Bu süreçte, genel anlamda Batı'nın dışındakiler ama özel anlamda İslâmî değerler ötekileştirilecektir. Çünkü İslâm, evrensel mesajı itibariyle Batı için tek ciddi tehdittir. Edward Said de aynı gerçeği dile getiren bir başka yazardır.¹⁹

Kepel, Kasım 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılışının önemli bir dönüm noktası olduğu, böylece Doğu ile Batı arasındaki çatışmanın ve toplumdaki sağ-sol karşıtlığının anlamını yitirdiği, bundan sonra yeni sürece girildiği ve Salman Rushdie olayı ve Fransa'da kız öğrencilerin başları kapalı şekilde okula alınmamaları gibi olaylarla birlikte yeni bir “öteki” ortaya çıkarma ve bu bağlamda, çöken Sovyetlerin yerine bir “Korku İmparatorluğu” olarak İslâm'ı sunma söylemlerine atıfta bulunduktan sonra bunları basmakalıp düşünceler olarak nitelemekte ve kendi asıl düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Hâlbuki sanayi sonrası modernliğin bizzat merkezinde faaliyet gösteren bir İslâm'a referans yapılarak ortaya çıkan yeni toplumsal, kültürel, siyasî ve dinî kuvvet çizgileri vardır. Avrupa ve Amerika'da koordinesiz bir şekilde yaşayan Müslümanlar, teknolojik imkânları da kullanarak birlikte hareket etmeye ve cemaatleşerek bir kopma ve toplu pazarlık yapma imkânına sahip oldular. Asıl sebep budur.”²⁰

Yani Kepel'e göre İslâm karşıtlığı ve İslamofobinin asıl sebebi, daha önce dağınmış ve sessiz olmaları sebebiyle bir tehlike olarak görülmeyen Müslüman unsurların, derlenip toparlanmaya başlamalarının ve böylece söz sahibi olup pazarlık yapabilecek güce ulaşmaları-

¹⁸ İsmail Safi, “İslamofobinin Tarihsel Kökenleri ve Nedenleri Üzerine Düşünceler”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 14/2 (2019), 739-740.

¹⁹ Huntington, *Medeniyetler Çatışması*, 309; Said, *Medyada İslâm*, 54.

²⁰ Kepel, *Allah'ın Batsında*, 9.

nın Batılılar tarafından hoş karşılanmamasıdır.

İslamofobi konusunda kapsamlı değerlendirme yapan bir başka yazar Ejder Okumuş, bunu Batılı küresel aktörler tarafından kurulan bir oyun olarak görmektedir. Ona göre İslamofobi oyunu, Hunting-ton öncesinde de sonrasında da çatışmacı zihniyet ve teorilere sahip olanların kurduğu bir oyundur.²¹

Kirman ise bütün bu tezleri toplayıcı mahiyette daha genel bir bakış ortaya koyarak İslamofobinin sebeplerini çift yönlü olarak ele almakta ve konunun hem Batılılardan hem de Müslümanlardan kaynaklanan yönleri olduğunu ifade etmektedir. Buna göre; İslâm-Hıristiyanlık karşılaşmaları ve Batılının kollektif hafızası, İslâm'ın görünürlüğü ve kültürel kimlik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı/zenofobi²² ve ayrımcılık, Batı'da oryantalizm tarafından oluşturulan İslâm imajı, medya ve siyaset Batılılardan kaynaklanan sebepler iken, iletişim sorunu, örgütlenme ve temsil sorunu da Müslümanlardan kaynaklanan sebeplerdir.²³

İslamofobi ve sebepleri hakkında ortaya konan bütün bu molumatın, kıymetli olmakla birlikte olayı daha ziyade aktüel ve sosyolojik boyutlarıyla ele alan bilgiler olduğu kanaatindeyiz. Aslında İslamofobi, bir anlayışın tezahürüdür. Yani bu tavır, insanlık tarihiyle eş zamanlı zihinsel farklılığın aktüel görünümüdür. Bu sebeple olaya daha sağlıklı ve bütüncül bakabilmek için zihinsel arka planın da irdelenmesi büyük önem arz etmektedir.

2.İslâm Karşıtlığının ve İslamofobinin Düşünsel Arka Planı

İslâm karşıtlığı ve İslamofobi konusunu ele alan yazarlardan Mehmet Evkuran, İslamofobiyi genel anlamda İslâm karşıtlığı olarak nitelemenin ve bunu din ve hakikat karşıtlığı olarak ele almanın, hatta İblis'in tavrına kadar götürülebilecek bir çerçevede olaya yaklaşmanın, konuyu karmaşık ve tartışılması zor bir duruma dönüştüreceğini ifade etmektedir.²⁴ Buna karşın biz ise konuyu Hz. Âdem'den kıyamete kadar sürecek olan insanlık serüvenindeki hakbâtıl mücadelesinin güncel yansıması olarak ele alınmasının daha sağlıklı çıkarımlar sağlayacağı kanaatindeyiz. Nitekim İslamofobi,

²¹ Ejder Okumuş, "İslamofobik Oyunda Müslümanlar", *Bartın Üniversitesi Uluslararası İslamofobi ve Terör Sempozyumu*, 2017, 39-40.

²² İslamofobi ve Zenofobi kavramları ve bu kavramların birbirleri ile ilişkileri hakkında bkz. İsmail Metin, "İslamofobi ve Zenofobi Bağlamında Fransa'da Karikatür Krizleri", *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi, (12-13-14 Ekim 2016)*, (Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2016), 1287-1295.

²³ M. Ali Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", *İslâmî Araştırmalar* 21 21/1 (2010), 24-33.

²⁴ Mehmet Evkuran, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi", *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi : Sempozyum Tebliğleri 18-19 Kasım 2011, 2012*, 210.

kavram olarak yeni olsa da arkasında yatan anlayış, insanlıkla eş zamanlı bir geçmişe sahiptir.

Necmi Karşı da aynı yönde bir bakış sergilemekte ve yeni oluşturulmuş bir kavram olan İslamofobinin, tavır olarak İslâm dininin başlangıcına kadar gittiğini ifade etmektedir. Buna göre İslâmî ilkeleri kendi menfaatleri için tehlikeli gören Mekkeli müşriklerin önde gelenleri, İslâm'a ve Müslümanlara karşı saldırgan bir tavır sergilemiştir ki bu da İslam karşıtı bir tutumdur.²⁵ Biz de bu yoruma katılmakla birlikte İslâm tarihinin başlangıcı konusunda müelliften farklı düşünmekteyiz. Zira İslâm, Hz. Muhammed ile birlikte başlayan değil, Hz. Âdem'den itibaren tebliğ edilen tek dindir. Dolayısıyla İslâm karşıtı tavır da Hz. Âdem'e kadar dayanmaktadır.

2.1.Allah Katında Din İslâm'dır

İslâm tarihi, Hz. Muhammed'in (sas) davetiyle başlayan dinin değil, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerin davet ettiği dinin tarihidir. Dolayısıyla İslâm, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlerin tebliğ ettiği tek dindir. Bu husus, ayet ve hadislerle de desteklenmektedir. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: *"Hiç şüphesiz din, Allah katında İslâm'dır. Kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık ve hakka başkaldırma yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, (bilsin ki) gerçekten Allah, hesabı pek çabuk görendir."*²⁶

Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği şu hadise göre Hz. Peygamber de İslâm dininin, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerin tebliğ ettiği tek din olduğunu ortaya koymaktadır: *"Benimle önceki peygamberlerin durumu, bir ev inşa eden kişiye benzer. O kişi evi güzelce yapıp mükemmel hâle getirmiş fakat bir köşede sadece bir tuğla yeri boş kalmıştır. İnsanlar bu evi dolaşırlar, ona hayran olurlar ve şöyle derler: 'Keşke şu tuğla da konulmuş olsaydı.' Resûlullah sözlerine şöyle devam etmiştir: 'İşte ben o tuğlayım. Ben peygamberlerin sonuncusuyum.'"*²⁷

Yukarıda zikredilen deliller ışığında İslâm, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerin tebliğ ettiği tek din olduğuna göre İslâm karşıtlığı ve İslamofobik tavrın zihinsel arka planını ilk peygamberden itibaren gönderilmiş bütün peygamberlere ve dolayısıyla

²⁵ Necmi Karşı, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 81.

²⁶ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Hayreddin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), Âl-i İmrân 3/19. Ayrıca şu ayetler de bu hususu destekleyen diğer delillerdendir: *"Bunu İbrahim, oğullarına vasiyet etti, Yakup da: 'Oğullarım, şüphesiz Allah sizlere bu dini seçti, siz de ancak Müslüman olarak can verin'"*(el-Bakara 2/132.)

²⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî* (Dimaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2002), "Menâkıb", 18.

davetlerine karşı gösterilen tepkilerin bugüne kadarki seyrinde aranmanın bizlere daha bütüncül bir bakış açısı sunacağı kanaatindeyiz.

2.2. Peygamberlerin Karşılaştıkları İslâm Karşısı ve İslamofobik Tepkiler

Allah Teâlâ, kullarına mesajlarını öğretmek ve unuttukları zaman tekrar hatırlatmak amacıyla birçok peygamber göndermiştir. Bu peygamberler, hitap ettikleri kitleler tarafından olumlu ve olumsuz farklı tepkilerle karşılanmışlardır. Ama genel anlamda peygamberlere karşı olumsuz tepki gösterenlerin oranı daha fazla olmuştur. İlk vahiy geldiği zaman Hz. Peygamber ile Varaka b. Nevfel arasında geçen diyalog da bu hususu desteklemektedir. Nitekim Hz. Peygamber ilk vahiy anındaki yaşadıklarını Varaka'ya anlattığı zaman o şöyle demişti: *“Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Mûsâ'ya (a.s.) indirdiği Nâmûs-i Ekber'dir. Keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Keşke kavminin seni çıkaracakları zaman hayatta olsam!”* Bunun üzerine Resûlullah: *“Onlar beni çıkaracaklar mı?”* diye sorduğu zaman da: *“Evet; çünkü senin gibi bir şey getirmiş herkes düşmanlığa uğramıştır. Eğer senin davet günlerine yetişirsem sana mutlaka yardım ederim.”* cevabını vermişti.²⁸

Peygamberlerin hayatları ve gönderildikleri insan kitleleriyle ilişkileri incelendiği takdirde tarihi sürecin, Varaka b. Nevfel'in ifade ettiği şekilde geliştiği görülmektedir. Zira Kur'an'ın da teyit ettiği üzere her devirde önde gelen elit bir mele' sınıfı, kendi menfaatleriyle çeliştiğini gördükleri davete karşı tavır almış ve kendi İslâm karşıtı tavırlarını kamuoyunun İslamofobik tavrıyla desteklemek için, geliştirdikleri çeşitli algı çalışmalarıyla peygamberleri, davetlerini ve onlara tâbi olan inanmış zümreyi bozguncu ve art niyetli kötü insanlar olarak gösterme çabasında olmuşlardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de ifade edildiği üzere Hûd'un (a.s.) karşılaştığı tavır, bunun bir göstergesidir: *“Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Onlara, 'Ey kavmin! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?' dedi. Kavminin ileri gelenlerinden inkâr edenler dediler ki: 'Şüphesiz, biz seni akıl kıtlığı içinde görüyoruz. Biz senin mutlaka yalancılardan biri olduğuna inanyoruz.’”*²⁹ Ondan önce Nûh da (a.s.) kavmini davet ettiği zaman önde gelen zümre onu sapıklıkla suçlamıştı.³⁰ Şu'ayb da (a.s.) kavminin kibirli zümresinden, benzer bir tepki görmüş ve onların dinine dönmediği takdirde kendisine inananlarla birlikte yurtlarından çıkarılmakla tehdit edilmiştir.³¹ Aynı şekilde Hz. Mûsâ

²⁸ Buhârî, “Bed'ü'l-Vahy”, 3.

²⁹ el-A'râf 7/65-66.

³⁰ el-A'râf 7/59-60.

³¹ el-A'râf 7/88.

da Firavun'u ve insanları davet ettiği zaman, önde gelen zümre onu sihirbazlıkla itham etmek suretiyle halkın gözünde ona karşı ön yargı oluşturma çabasına girmişlerdi.³²

Bütün peygamberler, gönderildikleri kavimlerini Allah'ın birliğine ve sadece O'na kulluk etmeye çağırdıkları zaman, bunu kendi menfaatleri için zararlı gören elit zümre tarafından tehdit, iftira, alay ya da öldürülmeye kadar varan eziyetlere maruz kalmışlardır. Zira Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Lût, Hz. Zekeriyya, Hz. Yahyâ ve Hz. İsâ'nın da aralarında olduğu peygamberlerin başlarına bu zorluklardan biri ya da birkaçının geldiğine dair birçok Kur'ân ayeti bulunmaktadır.³³ Son peygamber Hz. Muhammed de aynı tepkiden nasibini almış ve kavminin önde gelen zümresi tarafından şair, sihirbaz ve kâhin olmakla itham edilmiştir.³⁴ Peygamberlerin davetine olumlu karşılık veren ve onlara tâbi olan inanmış zümre de aynı kesim tarafından işkence ve ölüme kadar varan birçok tepkiyle karşılaşmıştır. Nitekim *Uhdût ashâbi* olarak isimlendirilen ve Hz. İsâ'nın davetine olumlu karşılık verip, dinlerinden dönmeyi de kabul etmeyen kişiler, bunun bedelini canlarıyla ödemişlerdir. Kaynaklarda zikredildiğine göre; Yahudiliği din olarak kabul eden Zû Nüvâs, Necrân bölgesinde Hz. İsâ'ya inanan dönemin muvahhitlerine uyguladığı baskı ve işkencelerle Yahudiliği kabul ettirmeye çalıştı. Bu sırada dininden dönmeyi kabul etmeyen birçok kişiyi, kazdırdığı kuyularda yaktırmak suretiyle öldürttü. Bu işkencelerden kaçmayı başaran bir kişi, Rûm Kralı Kayser'in yanına gelerek ondan yardım istedi. Bölgeye uzak olan Kayser, Habeş Kralına mektup yazarak onlara yardım etmesini istedi. Bunun üzerine Habeş Kralı, *Eryat* adlı komutan idaresinde 70 bin Habeşli gönderdi. Bu orduda, Ebrehe el-Eşrem de bulunmaktaydı. Bu ordu ile Zû Nüvâs komutasındaki Himyerliler ve bazı Yemen kabilelerinden oluşan ordu arasında yapılan savaşı Zû Nüvâs kaybetti ve denizde boğularak hayatını kaybetti. Ardından Eryat Yemen'e girdi ve oraya kral oldu.³⁵ Hz. Muhammed'e tâbi olan Müslümanlar da aynı işkencelere maruz kalmışlar ve bu durumu kendisine ilettiği zaman Habbâb b. Eret'e onun cevabı şu şekilde olmuştur: *"Sizden önceki ümmetler içerisinde öyle kimseler vardı ki, yakalanır, onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi o çukurun içine atılırdı. Sonra büyük bir testere getirilir, onun başı üzerine konulur ve cesedi ikiye bölünürdü, fakat bu onu dininden dön-*

³² el-A'râf 7/109.

³³ Meryem 19/46; eş-Şu'arâ 26/116, 167; Yâsin 36/18; el-En'âm 4/10; er-Ra'd 13/32; Âl-i İmran 3/ 55, 183; İbrahim 14/13; Hûd 11/38; Sâd 38/4.

³⁴ el-İsrâ 17/48.

³⁵ Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd. (Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihî, 1955), 1/36-37; Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Munî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 1/73; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1407), 1/436-437.

dürmezdi. Bir başkasının demir taraklar ile etinin altındaki kemiği ve sinirleri taranurdu da bu işkenceler o mümini dininden döndürmezdi. Size yemin ile ifade ediyorum ki, Allah bu işi mutlaka tamamlayacaktır. Oyle ki bir atlı San'a'dan Hadramevt'e kadar yolculuk edecek de Allah'tan ve bir de koyunlarına kurdun saldırmasından başka hiçbir şeyden korkmayacaktır. Ancak siz acele ediyorsunuz!..”³⁶

Mekkelî müşrikler, taptıkları putlar noktasında açık tenkitler içeren ayetler gelinceye kadar Hz. Peygamber'e karşı bir tepki geliştirmemişken, bu yönde ayetler gelmeye başlayınca ona karşı hafiften sertte doğru giden bir tavır sergilemişlerdir. Bu çerçevede öncelikle onu diyalog yoluyla ikna etmeye çalışmışlar ve amcası Ebû Tâlib vasıtasıyla bunu denemişlerdir.³⁷ Ancak bundan bir sonuç alamayınca menfaat teklif etmek suretiyle onu etkilemeye çalışmışlardır. Kendisine; mal-mülk, yöneticilik vs. imkânlar teklif etmişler ancak buna karşı, “Güneş'i sağ elime Ay'ı da sol elime verseler, yine de bu yolda başarıya ulaşınca ya da ölünceye kadar bunu kabul etmem” cevabını almışlardır.³⁸ Bunun üzerine onu, iftiralar yoluyla halkın gözünde karalamaya ve takipçi sayısını sınırlandırmaya çalıştılar.³⁹ Ancak bu da sonuç vermeyince işkence yolunu denediler.⁴⁰ İşkencelerle de istediklerini alamadıklarını gördükleri zaman öldürmeye çalıştılar; fakat o, hicret yoluyla yurdunu terk edince amaçlarına ulaşamadılar.⁴¹

Mekkelîlerin bu tavrının, aslında insanlık serüveni boyunca o zihniyette olanların, peygamberlere karşı gösterdiği genel tavır olduğunu Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e ve onun şahsında tüm inananlara şu şekilde bildirmektedir: “Şimdi olduğu gibi bunlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber geldiyse mutlaka onun için: ‘Bu, ya bir sihirbaz ya da delinin biri’ demişlerdi.”⁴²

2.3.İslâm Karşıtlığının ve İslamofobinin Saikleri

İslâm karşıtlığının ve İslamofobinin, Müslümanlara karşı ön yargı, yanlış algı, bilgi kirliliği ve iletişim eksikliği, Müslümanların İslâmî ilkeleri uygulamada gösterdikleri bazı hatalı tutumlar vb. toplumsal hayata yansıyan birçok sebebinden bahsetmek mümkündür.

³⁶ Buhârî, “Menâkibu'l-Ensâr”, 29.

³⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/264-265; Taberî, *Târîh*, 1/543.

³⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/266; Taberî, *Târîh*, 1/545.

³⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/270; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzurî, *Cümel min ensâbi'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/133.

⁴⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/294, 467; Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî İbn Habîb, *el-Muhabber*, thk. Eliza Lichten Stater (Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.), 157.

⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/480-481; Belâzurî, *Cümel*, 1/259; Taberî, *Târîh*, 1/566-568.

⁴² ez-Zâriyât 51/52.

Ancak olayı daha geniş boyutuyla ele alabilmek ve bütüncül bir bakış açısını yansıtabilmek için, söz konusu yanlış pratiklerin zihinsel ve psikolojik arka planını doğru bir şekilde tahlil etmek gerekmektedir. Bu çerçevede insanlık tarihi boyunca İslâm'a ve Müslümanlara karşı sergilenen olumsuz tavrın sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.3.1. Taassup

Bir insanın, kendisini yenileyebilmesi ve etrafındaki insanlarla sağlıklı iletişim kurabilmesinin önündeki en önemli sorunlardan biri kuşkusuz ki taassuptur. İçinde yetiştiği toplumda sosyalleşme sürecinde öğrene geldiği ve eleştiri süzgecinden geçirmediği için tartışmasız doğru olarak kabul ettiği yargılar, körü körüne bir tâbi olmayı ve kendi değerlerinin ve düşüncelerinin dışındaki her şeyin yanlış olduğu ön kabulünü de beraberinde getirmektedir. Bu noktada Allah Teâlâ, Yahudi ve Hıristiyanların din noktasındaki taassubuna dikkat çekmekte ve diğer insanların kendileri açısından makbul hâle gelmesi noktasında onlar açısından tek çözümün, onların dinine girmelerinin olduğunu bildirmektedir.⁴³

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de peygamberlerin, kavimleriyle olan diyaloglarına temas etmek suretiyle taassuba dair örnekler vermektedir. Bu çerçevede peygamberler, muhataplarını Allah hakkında doğru tasavvura sahip olmaya ve tevhide çağırdığı zaman onların cevabı, "Siz de ancak bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın yaptıkları şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!"⁴⁴ şeklinde olmuştur. Yine bu peygamberlerden biri olan Hz. Salih, davet ettiği kavminden şu cevabı almıştır: "...Atalarımızın yaptıklarına tapmaktan bizi engelleyecek misin? Doğrusu biz, senin bizi davet ettiğin şeyden kuşku verici bir tereddüt içindeyiz."⁴⁵ Dolayısıyla insanlık tarihi boyunca insanların, kendilerini davet eden peygamberlere karşı gösterdiği olumsuz tavrın temelinde yatan sebeplerden birisi, içinde yetiştikleri toplumdan aldıkları kökleşmiş yanlış bilgileri sorgulamayı ve onlardan vazgeçmeyi düşünemez hâlde olmalarıdır. Aynı durum, bugün de devam etmektedir ve insanlar akıllarını sağlıklı bir şekilde kullanmadıkları müddetçe devam edecektir.

2.3.2. Menfaat ve Dünyevîleşme

İnsan, sonsuza kadar yaşamayı isteyen ve unutulup gitmeyi korkuyla karşılayan bir varlıktır. İslâm'daki ahiret inancı ise bunu sağlıklı bir zemine oturtmakta ve dünya hayatının, geçiciliği yanında

⁴³ "Sen dinlerine uymadıkça, ne Yahudiler ve ne de Hristiyanlar asla senden razı olmazlar. De ki: 'Allah'ın yolu asıl doğru yoldur.'..." (el-Bakara 2/120.)

⁴⁴ İbrahim 14/10.

⁴⁵ Hûd 11/62.

sonsuz nimetlerle ya da cezalarla dolu ahiret hayatındaki konumun belirlenmesindeki önemine vurgu yapmaktadır. Ancak, ahiret inancı olmayan ya da zayıf olan bireyler, dünyevîleşme hastalığına tutulmakta ve dünya hayatındaki kazanımlarını hiçbir uhrevî değer karşılığında bırakmayı düşünemez hâle gelmektedirler. Bu sebeple, maddî kazanımları için zararlı gördükleri her şeye karşı negatif duygu ve eylem sergilemektedirler. Bu durum, ilk insandan kıyamete kadar şahit olunmuş ve olunacak bir tablodur.

Dünyevîleşme hastalığına yakalanan insanlar, ilkesel tavır sergilemekten uzaktırlar ve dinî değerler onlar için yeri geldiği zaman vazgeçilebilecek hususlardır. Bu noktada Kur'ân-ı Kerim bize, Kureyş müşriklerinin tavrını örnek göstermektedir. Zira onlar, davetten vazgeçemedikleri zaman Hz. Peygamber karşısında dinlerini dahi pazarlık konusu yapmaktan çekinmemişler ve periyodik olarak birer sene birbirlerinin tanrılarına ibadet etmeyi ona teklif etmişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Kâfirûn Sûresini indirmek suretiyle Hz. Peygamber'den onlara, “Sizin dininiz size, benim dinim banadır” şeklinde cevap vermesini istemiştir.⁴⁶

2.3.3. Bilgisizliğe Dayalı Endişe

İslâm karşıtlığında da etkili olmakla birlikte kamuoyunun İslamofobik tepkilerinde daha hissedilir olan bu faktör, özellikle algıya dayalı olarak insanların içinde endişelere sebep olmaktadır. Öyle ki kendi menfaatlerinin kaybolmamasını isteyen elit kesim, İslâm'a ve Müslümanlara karşı sergileyecekleri olumsuz tavırlara meşruiyet kılıfı giydirmek ve kendi kamuoyunda tepki çekmemek suretiyle daima onları İslâm'a karşı endişeye sevk etmişlerdir. Nitekim Mekke müşriklerinin, Hz. Peygamber'i karalamak için dillendirdikleri “Kişi ile ailesinin arasını bozuyor” algısı ile bugün Irak'a veya Afganistan'a girileceği zaman Batı kamuoyuna hitaben söylenen “Demokrasiyi getirmek ve sizin güvenliğinizi sağlamak için giriyoruz” söylemi aynı zihinsel dünyanın bir yansımasıdır.

2.3.4. Kibir

Tarih, kibir duygusunun kişiye ve topluma verdiği zararın ibret verici örnekleriyle doludur. Hatta bunu İblis'in tavrıyla başlatmak mümkündür. Zira o, Hz. Âdem yaratıldığı zaman Allah Teâlâ'nın ona secde etmesi emrine karşı gelmiş ve bu tavrına gerekçe olarak da yaratılış malzemesi olarak ona üstünlüğünü iddia etmişti. Onun bu tavrının sonucu ise cennetten kovulması olmuştu.⁴⁷

⁴⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/362; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Mısır: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 24/461.

⁴⁷ “İblis, ‘Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın’

Varlıkların yaratıldığı malzemeler, ırkları ve cinsiyetleri gibi hususlar, kendilerinin tercihinde olmayan ve dolayısıyla ne onları diğerlerinden üstte ne de aşağıda kılan hususlardır. Bu hususu değerlendirmede yaşanacak bir yanlışlık ve abartı, kişiyi benmerkezci bir anlayışa ve kendisinden farklı olanlara karşı tahammülsüzlüğe götürmektedir. Edward Said de bu noktada Batılının zihin dünyasını ele almakta ve Şarkiyatçılık/oryantalizmin, Batılının görece üstünlüğünü hiç kaybetmeden, Doğu ile ilişkisinde daima üstün konumda olmasını ihtiva ettiğini ifade etmektedir.⁴⁸

Kibir ve sosyal hayattaki yansımaları, sadece bugünün dünyasına özgü bir tavır olmayıp geçmişten geleceğe insanlık serüveninin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bugün İslâm'a ve Müslümanlara karşı gösterilen bu tavrın arkasındaki zihniyeti, geçmişte Firavun'un tavrında görmek de mümkündür. Zira Hz. Mûsâ Allah Teâlâ tarafından uyarmak üzere Firavun'a gönderildiği zaman o, inkâr etmiş ve adamlarını toplayıp "*Ben sizin en yüce rabbinizim*" demiştir.⁴⁹

2.3.5.Nefsânî Arzular

İnsan, dünyevî bir bakış açısına sahip olduğu zaman, konfora alışır ve konforunu bozacak hususlar onun için sevimsiz görünmeye başlar. Onun konforu statükonun devamıyla birlikte varlığını sürdüreceğinden, kendisini yabancı hissettirecek ve nefesine ağır gelecek şeylere karşı olumsuz duygular ve tepkiler geliştirir. Böyle olunca onun hayatına yön veren unsur, hevâ ve hevesleri olmaya başlar ve hazcı bir tavırla her şeyde sadece haz duyma özelliğini arar. Bu durumdaki kişileri Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de "*hevâsını ilah edinen kişi*" olarak nitelendirmektedir.⁵⁰ Aynı şekilde Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlere atıfta bulunarak, onlara karşı olumsuz tavır sergileyen muhataplarına, "*... Fakat ne zaman size bir peygamber gelip de nefislerinizin hoşlanmayacağı, hevâ ve hevesinize hizmet etmeyecek hükümler getirdiyse, hemen büyüklük taslayarak, kimini yalanlayıp kimini de öldürüyordunuz, öyle değil mi?*"⁵¹ diyerek, hevânın rolüne dikkat çekmektedir. Bugün de İslâm'a ve Müslümanlara karşı sergilenen olumsuz tavırların bazılarının arka planında, rahatlarının bozulmasından duyulan endişe yatmaktadır.

3.İslâm'ın Gayrimüslimlere Karşı Tavrında İslâm Karşıtlığına ve İslamofobi'ye Yol Açacak Hiçbir İlke Yoktur

dedi."(es-Sâd 38/76.)

⁴⁸ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık*, çev. Berna Yıldırım (İstanbul: Metis Yayınları, 2017), 17.

⁴⁹ en-Nâziât 79/15-26.

⁵⁰ "*Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilâh edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?*" (el-Furkân 25/43.)

⁵¹ el-Bakara 2/87.

İslâm dini, ilkesel anlamda diğer din mensuplarına karşı hiçbir zaman dayatmacı bir tutum sergilememiştir. Allah Teâlâ, İslâm'ın hak din olduğunu belirtmekle birlikte hiçbir zaman gayrimüslimlerin zorla Müslümanlaştırılmasını emretmemiştir ve gerek dış siyasette gerek iç siyasette gayrimüslim unsurlar, Müslüman devletler tarafından her zaman ilkeli tavırlarla karşılaşmıştır. Elbette bazen Müslümanlar tarafından sergilenmiş olumsuz tavırlara tanıklık edilebilmektedir; ancak bunlar, İslâm'ın tasvip etmediği pratik hatalar olup, kişilerle alakalıdır ve asla dine mal edilemezler. Bu noktada İslâm'ın, gayrimüslimlere karşı belirlediği bazı ilkesel tavırlara değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

3.1. İslâm Barış Dinidir

Allah Teâlâ dinine, “barış” ve “esenlik” gibi anlamlara gelen *İslâm* ismini seçmiştir. Dolayısıyla ismiyle dahi insanlara güzellikleri vaad eden bu din, ilk insan ve peygamberden itibaren muhataplarına karşı daima barışçıl bir tavır ön görmüş ve insanlığın dünya ve ahiret saadetini temin edecek ilkeleri ortaya koymuştur. Zira “*O Rahman'ın kulları, yeryüzünde alçak gönüllü bir şekilde yürürler ve cahiller kendileriyle söz söyledikleri zaman 'Selam derler.'*”⁵² ve “*Şimdi sen, aldırış etmeksizin onlardan yüz çevir ve 'Selam' de. Artık onlar bileceklerdir.*”⁵³ gibi ayetler bu tavrı açıkça yansıtmaktadır.

3.2. Dinde Zorlama Yoktur

Allah Teâlâ, kullarına akıl ve irade gibi nimetler bahşetmek suretiyle onlara olayları değerlendirme ve aralarında seçim yapabilme imkânı sunmuştur. Vahiy ve peygamberler göndermek suretiyle doğru ve yanlış açıkça ortaya koymuş ve sonuçlarını da ortaya koyarak tercih konusunda kullarını özgür bırakmıştır. Bu sebeple İslâm dini hiçbir zaman gayrimüslimlerin zorla Müslümanlaştırılması gibi bir uygulamayı tasvip etmemiştir.⁵⁴

Bernard Lewis, İslâm'ın bu ilkesel tutumunun Müslümanlar tarafından da dikkatle uygulandığını itiraf etmekte ve bu husustaki düşüncesini, “*Müslümanların yönetimleri altındaki Yahûdi ve Hıristiyanlar normalde inançları için şehit olmak zorunda bırakılmadılar. Müslümanlardan geri alınan İspanya'da Müslümanların ve Yahûdilerin maruz kaldıkları baskılara maruz kalmadılar.*”⁵⁵ sözleriyle ifade etmekte ve Endülüs'e atıfta bulunarak din konusundaki asıl baskının

⁵² el-Furkân 25/63.

⁵³ ez-Zuhuruf 43/89.

⁵⁴ “*Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tağutu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*” (el-Bakara 2/256.)

⁵⁵ Bernard Lewis, *İslâm Dünyasında Yahûdiler*, çev. Belgin Çınar (Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2018), 36.

Hıristiyanlar tarafından yapıldığını belirtmektedir.

3.3. Diyalog ve Hikmetle Mücadele

Tarihin her döneminde Müslümanlar, diyaloga önem vermişler ve fikirlerini baskı değil, diyalog yoluyla yaymaya özen göstermişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ, “*Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et...*”⁵⁶ buyurmak suretiyle gayrimüslimlerle olan ilişkilerde de bilgi ve hikmete dayalı bir yöntemi öğütlemektedir. Ayrıca bir başka ayette, “*İçlerinden zulmedenler hariç, Kitap ehli ile ancak en güzel bir yolla mücadele edin...*”⁵⁷ buyurmak suretiyle, gayrimüslimlerden zulüm tarzında olumsuz bir tavır gelmediği sürece fikir yoluyla hikmete dayalı bir mücadeleyi tembihlemektedir. Bu sebeple ilk peygamberden itibaren bütün peygamberler muhataplarıyla ilişkilerinde daima barışçıl ve fikre dayalı bir mücadeleyi ön planda tutmuşlardır.

3.4. Medine Vesikası

Hz. Peygamber, İslâmî ilkeleri pratiğe aynen yansıtmış ve gayrimüslimlerle olan ilişkilerde daima barışçıl tavrı ön planda tutmuştur. Bunun en güzel örneklerinden birisi de Medine’ye hicretin ardından oradaki gayrimüslim unsurlarla yaşamış olduğu birlikte yaşam tecrübesi olmuştur.

Hz. Peygamber, Medine’ye gittiği zaman ilk etapta Müslüman toplumun kendi iç bütünlüğünü sağlamaya dönük olarak attığı adımların ardından⁵⁸, gayrimüslim unsurlara da onlarla birlikte aynı mekânda barışçıl bir hayat yaşayabileceklerini göstermiş ve hazırladığı tarihin ilk yazılı anayasasında ortak yaşamın ilkelerini belirlemiştir. Bu anayasaya göre gayrimüslimlere inanç özgürlüğü ve sosyal anlamda haklar tanınmıştır.⁵⁹ Sürecin sonunda Yahudi kabilelerinin Medine’den çıkarılması ve bazılarının öldürülmesi gibi cezaların

⁵⁶ en-Nahl 16/125.

⁵⁷ el-Ankebût 29/46.

⁵⁸ Bu bağlamda Hz. Peygamber, Mescid’in inşası, sınırların tespiti, nüfus sayımı ve muâhat/kardeş yapma gibi icraatları gerçekleştirmiştir. (İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 2/102, 108, 111; Taberî, *Târîh*, 2/8; Ebu’l-Fidâ İsmail b. Ömer el-Kuraşî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, thk. Abdullah b. Andulmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 1997), 4/534, 560; Ahmet Yaman, “Tarihi ve hukuki yönüyle Medine sözleşmesi / Vesikası”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 514.)

⁵⁹ “Yahudilerden bize tâbi olanların yardım ve eşitlik hakkı vardır; zulme uğramazlar ve aleyhlerine girişimde bulunulmaz. Avfoğulları Yahudileri müminlerle birlikte bir ümmettir. Yahudilerin dinleri kendilerinin, Müslümanların dinleri de kendilerininindir. Müttetikleri kendi nefisleri gibidir, ancak haksızlık eden ve günah işleyen hariç. O ancak kendini ve ailesini helak eder. Evs Yahudilerinin kendileri de dostları da bu belgede adları geçenlerden samimi iyilik görürler. İyilik, günahın önündedir. Yani kim ne yaparsa kendine yapar. Allah, bu belgedeki şeylerden razıdır.” gibi maddeler bunun en güzel göstergesidir. (İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 2/106; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Kitâbu’l-Emvâl*, thk. Halil Ahmed Hirâs (Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts.), 260-265.)

görülmesinin sebebi ise onların, antlaşma metnine ihanet etmeleri ve Müslümanlara karşı her zaman düşmanca tavır sergilemeleri olmuştur. Bu Yahudi kabilelerinden Kaynukaoğulları, pazarda Müslüman bir kadına yaptıkları tacizin ardından gelişen olaylar sonucunda Medine'den çıkarıldılar. Nadîroğulları, anlaşma gereği vermeleri gereken diyeti kendilerinden istemek üzere gelen Hz. Peygamber'e suikast girişiminde buldukları için şehirden çıkarıldılar. Kureyzoğulları ise Hendek Gazvesi sırasında Müslümanlar kuşatma altındayken, anlaşmalı oldukları Müslümanlara ihanet etmiş ve onların düşmanlarıyla anlaşma yaparak böylesine kritik bir zamanda Müslümanları iki ateş arasında bırakmışlardı.⁶⁰

3.5.İslâm'da Savaş Hukuku ve Cihat

İslâm, insanlar arası ilişkide savaşı her zaman son çare olarak görmüştür. Daima ilk etapta diyalogu ön planda tutmuş, mümkün merteye insanların yaşaması için ön tedbirlere vurgu yapmış; ancak tüm barışçıl tavrılara karşı olumsuz tepkilerle karşılaştığı zaman savaşı meşru kılmıştır.

İslâm'da savaş, insanların yaşadıkları zulüm ve baskıların sonlandırılması, daha çok insanın ölümünün önüne geçilmesi ve insanların inanacakları dini rahatça seçebilecekleri bir ortamın sağlanması için yapılır. Bu bağlamda, "*Baskı ve şiddet kalmayınca ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın...*"⁶¹ ayetiyle meşru savaşın gerekçesi ortaya konulmaktadır. Allah Teâlâ, böylesine üstün değerler için yapılan her türlü mücadeleyi cihat olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla İslâm'da cihadın gayesi imha değil ihya etmek ve insanların ellerinden alınan temel haklarını onlara iade etmektir.

Sonuç

İnsanlığın serüveni, Hz. Âdem ile başlayıp, kıyamete kadar sürecek olan bir süreçtir. Bu süreçte zamanlar, mekânlar, insanlar ve olaylar değişse de hiçbir zaman değişmeyen husus, iyi ile kötünün, hak ile batılın mücadelesidir. İnsanların, yaşadıkları dönemlerde olayları iyi değerlendirmeleri ve sağlıklı çıkarımlarda bulunabilmeleri, tanıklık ettikleri aktüel yaşamdaki olaylar ile Sünnetullah adı verilen Allah Teâlâ'nın değişmeyen ve her zaman geçerli olan genel kuralları arasındaki ilişkiyi iyi okumalarına bağlıdır. Yani bir bakıma tanık oldukları küçük resmin, büyük resim içerisinde nereye yerleştiğini anladıkları zaman olayları daha geniş değerlendirme imkânına sahip olacaktırlar. Zira zamanla yeni gelişmeler, olaylar ve kavramlarla karşılaşılsa da aslında bunların hepsi insanlık sürecindeki zihinsel tavrıların o andaki yansımalarıdır.

⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/44; Taberî, *Târih*, 2/48-51; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/533-548.

⁶¹ el-Enfâl 8/39.

Allah Teâlâ, insanı kendisine kulluk etmesi amacıyla yaratmış ve ona bu görevini yerine getirmede birçok nimet bahsetmiştir. Olayları değerlendirmek için verdiği akıl ve iradenin yanı sıra yol gösterici olarak gönderdiği vahiy ve onun pratik uygulayıcıları olarak peygamberler bu büyük nimetler arasındadır. Allah Teâlâ'nın, kulları için seçtiği tek din ise İslâm'dır. Her dönemde İslâm dinini tebliğ etmekle görevlendirilen Peygamberler, muhatapları tarafından olumlu ve olumsuz tavırlarla karşılaşmışlardır.

Peygamberlerin davetlerine olumsuz tavır sergileyen kesimin tavrını iki başlıkta değerlendirmek mümkündür. Toplumun yönetimini ve menfaatleri ellerinde bulunduran elit bir zümre daima kendi konumlarını tehdit edecek bir mesajla karşılaştıkları zaman peygamberlere karşı, öldürmeye kadar varacak şiddette reaksiyon göstermiştir. Onların bu tavrını, bilinçli bir düşmanlık anlamında "İslâm karşıtlığı" olarak değerlendirmek mümkündür. Bu zümre, toplumsal destek bulabilmek için kendi tutumlarına her zaman meşru bir zemin bulma ihtiyacını hissetmiş ve kamuoyunu ikna etmek amacıyla kendi çağlarının imkânları ölçüsünde çeşitli algı faaliyetleri yürütmüşlerdir. Günümüzde de Batı dünyası, menfaatleri önündeki en büyük engel olarak gördükleri İslâm'ı ve ülkelerinin sömürülmesine karşı özgürlük mücadelesi vererek cihat faaliyeti yürüten Müslümanları, terör kavramıyla yan yana getirmek suretiyle toplun nezdinde değersizleştirme ve kendi gayri meşru girişimlerine meşruiyet kazandırma çabası içindedirler.

Netice itibariyle; modern ve post modern dönemin bir kavramı olarak ortaya çıkan İslamofobi kavramı, her ne kadar söylem olarak yeni olsa da zihinsel arka planı bakımından yukarıda bahsedilen gerçekliğin bir yansımasıdır. Bu çerçevede günümüzdeki İslâm karşıtlığını ve İslamofobik tavırları, insanlık serüveninde, menfaatinin telaşına düşen elit kesim ile onların algısına maruz kalan kamuoyu merkezinde değerlendirmek bize daha tutarlı bir bakış açısı kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Ataman, Muhittin. "Batıdaki İslâm ve Türk Algısı: Tıkanan Batıda Yeniden Yükselen İrkçilik". *İslamofobi ve Batıda Yükselen İrkçilik*. ed. Sema Yiğit. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Cümel min ensâbi'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- Buehler, Arthur F. "İslamofobi: Batı'nın 'Karanlık Tarafı'nın Bir Yansıması". çev. Mehmet Atakay. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [AÜİFD]* 55/1 (2014), 123-140.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. Dimaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2002.
- Canatan, Kadir. "İslamofobinin Tarihsel ve Güncel Görünümleri". *İslamofobi ve Batıda Yükselen İrkçilik*. ed. Sema Yiğit. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Evkuran, Mehmet. "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi". *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi : Sempozyum Tebliğleri 18-19 Kasım 2011*. 203-217, 2012.
- Huntington, Samuel P. *Medeniyetler Çatışması*. ed. Murat Yılmaz. İstanbul: Vadi Yayınları, 11.

- Basım, 2014.
- İbn Habîb, Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî. *el-Muhabber*. thk. Eliza Lichten Stater. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekâ vd. 2 Cilt. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihî, 2. Basım, 1955.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer el-Kuraşî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Andulmuh-sin et-Türki. 21 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1997.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Munîf. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990.
- Kalın, İbrahim. "İslamofobi ve Çokkültürlülüğün Sınırları". *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*. ed. İbrahim Kalın, John Esposito. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Kalın, İbrahim - Esposito, John. *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*. çev. Hayreddin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- Karşlı, Necmi. "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 75-100.
- Kâsım b. Sellâm, Ebû Ubeyd. *Kitâbu'l-Emvâl*. thk. Halil Ahmed Hirâs. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Kepel, Gilles. *Allah'ın Batısında*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- Kepel, Gilles. *Cihat*. çev. Haldun Bayrı. İstanbul: Doğan Kitap, 2001.
- Kirman, M. Ali. "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?" *İslâmî Araştırmalar* 21 21/1 (2010), 21-39.
- Lean, Nathan. *İslamofobi Endüstrisi*. çev. İbrahim Yılmaz. Ankara: DİB Yayınları, 3. Basım, 2019.
- Lewis, Bernard. *İslâm Dünyasında Yahûdiler*. çev. Belgin Çınar. Ankara: Akulçelen Kitaplar, 2018.
- Lewis, Bernard. *İslâm'ın Krizi*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003.
- Metin, İsmail. "İslamofobi ve Zenofobi Bağlamında Fransa'da Karikatür Krizleri". 1287-1295. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Metin, İsmail. "Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91-104.
- Okumuş, Ejder. "İslamofobik Oyunda Müslümanlar". *Bartın Üniversitesi Uluslararası İslamofobi ve Terör Sempozyumu*. 21-47, 2017.
- Safi, İsmail. "İslamofobinin Tarihsel Kökenleri ve Nedenleri Üzerine Düşünceler". *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 14/2 (2019), 733-744.
- Said, Edward W. *Medyada İslâm*. çev. Aysun Babacan. İstanbul: Metis Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Said, Edward W. *Şarkiyatçılık*. çev. Berna Yıldırım. İstanbul: Metis Yayınları, 10. Basım, 2017.
- Sarıaslan, Fatma Kurt. *İslamofobi*. İstanbul: Onto Yayınları, 2018.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1407.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Mısır: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Watt, W. Montgomery. *İslâm Avrupa'da*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989.
- Watt, W. Montgomery. *İslâmî Hareketler ve Modernlik*. çev. Turan Koç. İstanbul: İz Yayıncılık, 3. Basım, 2016.
- Yaman, Ahmet. "Tarihi ve hukuki yönüyle Medine sözleşmesi / Vesikası". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*. 514-516. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

